

Εκταση **406** τ. χλμ. Ανάπτυξη ακτών: **123** χλμ. Κάτοικοι **38.680 (2011: 40.650)**

Σύμφωνα με την παράδοση, η Ζάκυνθος οφείλει το όνομά της στον πρώτο κάτοικο, τον Ζάκυνθο που έφτασε στο νησί το 1500 π. Χ. μάλλον από την Αρκαδία. Το νησί χωρίζεται από την Κεφαλονιά με κανάλι πλάτους 8,5 μιλίων και από τις δυτικές ακτές της Πελοποννήσου με διάυλο πλάτους 9,5 μιλίων. Καλλιεργούνται ελαιόδενδρα, σταφιδάμπελα και εσπεριδοειδή. Είναι η πατρίδα του Διονυσίου Σολωμού, του Κάλβου και του Γρηγόριου Ξενόπουλου και έχει υψηλό πολιτιστικό επίπεδο.

Από τα αξιοθέατα του νησιού ξεχωρίζουν οι εκκλησίες Άγιος Νικόλαος του Μόλου, Παναγία των Αγγέλων και Παναγία η Φανερωμένη. Και οι τρεις είναι κτίσματα του ΙΖ' αιώνα. Κι ακόμα, η Δημόσια Βιβλιοθήκη με 55.000 τόμους, το Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου που χτίστηκε το 1708 και ανακαινίστηκε το 1764 καθώς και το Βενετσιάνικο κάστρο με τον λέοντα πάνω από την είσοδο.

Οι καταστροφικοί σεισμοί του 1953 άλλαξαν την εικόνα της πόλης που όμως εξακολουθεί να εντυπωσιάζει. Οι φυσικές ομορφιές της Ζακύνθου, ιδιαίτερα οι παραλίες της, μαγνητίζουν τον επισκέπτη.

Η Ζάκυνθος συνδέεται αεροπορικά με την Αθήνα με πτήσεις που εκτελούνται όλο το χρόνο. Επίσης από Αθήνα για Κυλλήνη – Ζάκυνθο εκτελούνται καθημερινά δρομολόγια με λεωφορεία του ΚΤΕΛ. Τα καλοκαίρια υπάρχουν πυκνά δρομολόγια με φεριμπότ από Κυλλήνη αλλά το χειμώνα αραιώνουν.

Γύρω από τη Ζάκυνθο υπάρχουν τα μικρότερα νησιά Στροφάδες, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Σώστης, Μαραθονήσι και Πελούζο.

Τηλέφωνα: Λιμεναρχείο 269.50.28.117. Ολυμπιακή Αεροπορία 269.50.28.611. ΚΤΕΛ 269.50.23.767. Νοσοκομείο 269.50.42.514 – 15. Αστυνομία 269.50.22.200. Τουριστική Αστυνομία 269.50.27.367. Δήμος 269.50.22.315. ΟΤΕ 269.50.42.499. Ταξί 269.50.22.280.

Η ιστορία του νομού Ζακύνθου

Οι πρώτοι οικιστές:

Γνωρίζουμε ότι ο πρόγονος των Τρώων, Δάρδανος, γεννήθηκε στη Σαμοθράκη. Ο Στράβων τοποθετεί τη γέννησή του στην Αρκαδία. Κι ανάμεσα στους γιους του αναφέρεται κι ο Ζάκυνθος. Η Ψωφίδα ήταν κόρη του Ξάνθου, εγγονή του Ερύμανθου, δισέγγονη του Αρκάδα. Από αυτήν πήρε το όνομα, Ψωφίδα, η παλαιότερα ονομαζόμενη Φήγεια, πόλη της Αρκαδίας στα σύνορα με την Ηλεία.

Είτε ξεκινώντας από την Τροία είτε όχι, ο Ζάκυνθος βρέθηκε στην Ψωφίδα, συγκέντρωσε κάμποσους άνδρες, κατέβηκε στην παραλία και πέρασε στο απέναντι νησί, την Υρία, όπου έκτισε αποικία. Την ονόμασε Ζάκυνθο και με αυτό το όνομα έγινε γνωστό ολόκληρο το νησί. Ήταν το 1500 ή 1475 π.Χ. σύμφωνα με την χρονολόγηση της μυθολογίας.

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, οι πρώτοι αυτοί άποικοι ήταν Αχαιοί. Σύμφωνα με άλλους, ήταν Αρκάδες Δωριείς. Στη στροφή του ΙΒ' προς τον ΙΑ' π.Χ. αιώνα, ανήκε στο βασίλειο της Ιθάκης με βασιλιά τον Οδυσσέα. Οι κάτοικοι τον ακολούθησαν στην Τροία. Όχι όμως και οι αριστοκράτες του νησιού. Όταν επιτέλους ο Οδυσσέας επέστρεψε στην Ιθάκη από την Τροία, βρήκε είκοσι Ζακυνθινούς ανάμεσα στους μνηστήρες της Πηνελόπης. Τους ξεπάστρεψε. Οι Ζακυνθinoί επαναστάτησαν κι ο Οδυσσέας αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το βασίλειό του. Η Ζάκυνθος απέκτησε δημοκρατία (όπως τότε την εννοούσαν) κι έμεινε δημοκρατική επί 666 χρόνια, ως το 404 π.Χ.

Στα χρόνια του δεύτερου αποικισμού, Ζακυνθinoί άποικοι έκτισαν την πόλη Ζάκυνθο ή Σάγουντο στην Ισπανία. Παρά την ηρωική άμυνά της, την κατέστρεψε ο Καρχηδόνιος Αννίβας στα 217, επειδή οι κάτοικοι της συμμάχησαν με τη Ρώμη. Ήταν η εποχή κατά την οποία οι Καρχηδόνιοι απέκτησαν πρόσκαιρα όλες τις ισπανικές ακτές της Μεσογείου. Ανοικοδομήθηκε αργότερα και ονομάστηκε Μαρβιέδρον.

Μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών στην Πελοπόννησο, Αχαιοί πρόσφυγες άποικοι πύκνωσαν τον πληθυσμό της Ζακύνθου, απ' όπου κάποιοι μετανάστευσαν στην Κρήτη κι έκτισαν τις Κυδωνίες.

Οι περσικοί πόλεμοι (492 – 479 π.Χ.) δεν την άγγιξαν την Ζάκυνθο. Ζακυνθινοί μαχητές όμως μετείχαν στη μάχη των Πλαταιών και βρέθηκαν ανάμεσα σ' αυτούς που πήραν τους Πέρσες στο κυνήγι (479 π.Χ.). Συμπολεμιστές με τους Σπαρτιάτες στις Πλαταιές, οι Ζακυνθινοί έμειναν σύμμαχοί τους. Στα 456 π.Χ., βρέθηκαν στον δρόμο του Τολμίδα.

Στο άρμα της Αθήνας:

Ο Τολμίδης (γιος του Τολμαίου) ήταν Αθηναίος στρατηγός, από τους υποστηρικτές της ανάγκης να είναι ναυτική δύναμη η Αθήνα. Οι σχέσεις με τη Σπάρτη πήγαιναν από το κακό στο χειρότερο, οι μάχες μεταξύ Πελοποννησίων και συμμάχων της Αθήνας πλήθαιναν κι ο Τολμίδης εισηγήθηκε εισβολή στη Λακωνία, αν η Εκκλησία του Δήμου ενέκρινε να του δοθούν χίλιοι οπλίτες και πενήντα τριήρεις. Η πρόταση εγκρίθηκε (456 π.Χ.). Ο Τολμίδης ξεκίνησε με 4.000 άνδρες καθώς έπεισε και τρεις χιλιάδες να πάνε εθελοντές. Έπλευσε νότια, λεηλάτησε τις ακτές της Λακωνίας, πυρπόλησε τα σπαρτιατικά νεώρια στο Γύθειο κι έγινε έτσι ο πρώτος που πάτησε στη Λακωνία και νίκησε. Πήρε τα Κύθηρα και συνέχισε δυτικά και βόρεια, πήρε για λίγο τη Μεθώνη κι έπειτα στράφηκε στα κοντινά νησιά. Κυριεύσε όλες τις πόλεις της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς και τις υποχρέωσε να γίνουν σύμμαχοι της Αθήνας. Στη συνέχεια, μπήκε στον Κορινθιακό κόλπο. Σαράντα χρόνια αργότερα (415 π.Χ.), οι Ζακυνθινοί ακολούθησαν τους Αθηναίους στην εκστρατεία στη Σικελία. Η ήττα της Αθήνας έφερε στο νησί και το ολιγαρχικό πολίτευμα (404 π.Χ.).

Οι συγκρούσεις Αθηναίων και Σπαρτιατών αναζωπυρώθηκαν τον Δ' π.Χ. αιώνα. Στα 375, με τη βοήθεια των Αθηναίων, δημοκρατικοί Ζακυνθινοί εξόριστοι προσπάθησαν να ανατρέψουν την ολιγαρχία στο νησί τους. Μόλις είχαν πέσει οι υπογραφές σε μια συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στους εμπόλεμους Αθηναίους και Σπαρτιάτες. Οι ολιγαρχικοί της Ζακύνθου ζήτησαν βοήθεια από τη Σπάρτη. Η Σπάρτη διαμαρτυρήθηκε στην Αθήνα ότι η εμπλοκή Αθηναίων στον αγώνα των δημοκρατικών της Ζακύνθου αποτελεί παραβίαση της συνθήκης. Η Αθήνα είχε ήδη αναγνωρίσει τους δημοκρατικούς της Ζακύνθου. Οι Σπαρτιάτες

κατάγγειλαν την ειρήνη (374) κι έστειλαν στη Ζάκυνθο τον στρατηγό τους Αριστοκράτη με 25 τριήρεις να διώξει τους δημοκρατικούς από τις θέσεις που κρατούσαν. Οι Σπαρτιάτες απέτυχαν. Στη Ζάκυνθο κατέφθασαν Αθηναίοι (373) υπό τον Κτησικλή. Η Ζάκυνθος ξανάγινε δημοκρατική. Χρόνια αργότερα, οι Ζακυνθinoί επιχειρήσαν να κάνουν «εξαγωγή δημοκρατίας».

Στο πλευρό του Δίωνα:

Ο Δίων ο Συρακούσιος (409 – 354) ήταν φιλόσοφος, οπαδός του Πλάτωνα. Στην πατρίδα του, τύραννος ήταν ο Διονύσιος, που πέθανε το 368 αφήνοντας στην εξουσία τον γιο του, Διονύσιο κι αυτόν, να συνεχίσει τη δικτατορία. Ο Δίων θέλησε να «εκπαιδεύσει» τον νεαρό δικτάτορα κατά την πλατωνική διδασκαλία περί διοίκησης. Στα 366, ο Πλάτων έφτασε στις Συρακούσες. Έγινε σύμβουλος του νεαρού τυράννου αλλά τα πράγματα στράβωσαν. Ο Δίων εξορίστηκε κι ο Πλάτων περίπου αιχμαλωτίστηκε. Κάποια στιγμή, του επιτράπηκε να φύγει. Ξαναγύρισε και ξανάφυγε με περιπετειώδη τρόπο, οριστικά αυτή τη φορά. Ο Δίων βρέθηκε στη Ζάκυνθο.

Αποφάσισε πως μόνη η φιλοσοφία δεν αρκεί για να κατακτηθεί η εξουσία. Στρατολόγησε γύρω στους οκτακόσιους εμπειροπόλεμους Ζακυνθινούς, βρήκε δυο μεταγωγικά και τρία πιο μικρά πλοία κι απέπλευσε από τη Ζάκυνθο για να συναντηθεί με την ιστορία: Οι οκτακόσιοι του εναντίον των 100.000 πεζών και 10.000 ιππέων του Διονυσίου.

Μετά από ταξίδι 13 ημερών, έφτασαν στη Σικελία. Δεν αποβιβάστηκαν καθώς τους πήραν οι άνεμοι και τους σήκωσαν. Μέρους αργότερα, κατάφεραν να βγουν στη Μινώα. Εκεί, ο Δίων έμαθε ότι ο Διονύσιος περιπολούσε με ογδόντα πλοία μακριά από την πόλη του. Με τους 800 Ζακυνθινούς του, ο Δίων βάδισε εναντίον των Συρακουσών. Η φήμη απλώθηκε στη Σικελία κι από παντού έσπευσαν να βοηθήσουν καθώς οι εκεί πόλεις θεώρησαν ότι ήταν η κατάλληλη ευκαιρία να απαλλαγούν από τη δεσποτεία των Συρακουσών. Η εμφάνισή τους προ των πυλών της πόλης έδωσε το σύνθημα της γενικής εξέγερσης. Ο Δίων και οι οκτακόσιοι του μπήκαν στις Συρακούσες νικητές. Μόνο που, ως άρχοντας, τα έκανε μούσκεμα. Σφαγές αμάχων από τον στρατό του πρώην δικτάτορα και δολοφονίες αντιπάλων από τον ίδιο τον Δίωνα, προκάλεσαν γενική δυσπιστία. Με τη βοήθεια μερικών από τους Ζακυνθινούς πρώην φίλους του φιλοσόφου, κάποιος Αθηναίος Κάλλιππος τον δολοφόνησε. Ήταν το 354 π.Χ.

Οι Μακεδόνες και οι Ρωμαίοι:

Στα 315 π.Χ., ιδρύθηκε η Αιτωλική Συμπολιτεία. Κάποια στιγμή, οι Ζακυνθinoί συμμάχησαν μαζί της. Μαζί και με τους Σπαρτιάτες, προσπάθησαν να καταλύσουν την Αχαϊκή Συμπολιτεία που πρόλαβε να συμμαχήσει με τους Μακεδόνες. Το 221, ο στρατηγός Αρατος της Αχαϊκής Συμπολιτείας, νίκησε τους Σπαρτιάτες. Το 217, οι Μακεδόνες του Φιλίππου Ε' κατέλυσαν την δημοκρατία στη Ζάκυνθο. Αργότερα, ο Ρωμαίος ναύαρχος, Λεύινος, πολιορκήσε τη νησιωτική πόλη και την κυρίευσε έπειτα από φονική μάχη. Η Ζάκυνθος πωλήθηκε στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Μακεδόνες του Φιλίππου Ε' και Ρωμαίοι συγκρούστηκαν. Οι Ρωμαίοι νίκησαν (197). Πήραν πάλι την Ζάκυνθο (191). Οι Ζακυνθinoί επαναστάτησαν πολλές φορές. Στα 150 π.Χ., υποδουλώθηκαν οριστικά στη Ρώμη. Το 146, υπέκυψαν οι Αχαιοί. Το 145, και οι Αιτωλοί.

Η Ζάκυνθος υποχρεώθηκε να διοικείται από Ρωμαίο ανθύπατο. Στα χρόνια του Οκταβιανού (31 π.Χ. – 14 μ.Χ.), εντάχθηκε στην επαρχία Αχαΐας κι απέκτησε δική της Βουλή και δική της Εκκλησία του Δήμου. Τις κατάργησε ο Μέγας Κωνσταντίνος, όταν ενέταξε το νησί στην επαρχία της Ιλλυρίας. Η Ζάκυνθος έπαψε να είναι αυτόνομη.

Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, η Ζάκυνθος δέχτηκε τις επιδρομές των Γότθων. Το 395, πέρασε στην επικράτεια του Ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους, τη μετέπειτα Βυζαντινή αυτοκρατορία. Στα 466 μ.Χ., στο νησί βγήκαν οι Βάνδαλοι του Γενζέριχου. Σκότωσαν πάρα πολλούς, λεηλάτησαν κι αποχώρησαν παίρνοντας μαζί τους και πεντακόσιους ομήρους. Στη μέση του πελάγους, τους κατακρεούργησαν.

Οι βαρβαρικές επιδρομές του επόμενου αιώνα αποκρούστηκαν με η βοήθεια του Βελισάριου, στρατηγού του αυτοκράτορα Ιουστινιανού. Η Ζάκυνθος (μαζί με την Κεφαλονιά) εντάχθηκε στο θέμα της Λογγοβαρδίας (Κάτω Ιταλίας με πρωτεύουσα το Μπάρι). Αργότερα (το 887, επί Λέοντος Σοφού), Ζάκυνθος και Κεφαλονιά σχημάτισαν ξεχωριστό θέμα με έδρα την δεύτερη.

Ο καιρός των Φράγκων:

Η φραγκική εμπειρία της Ζακύνθου ξεκίνησε με τον Βοημούνδο (1058 – 1111), τον γιο του Ροβέρτου Γυσκάρδου. Με την ευκαιρία της 1^{ης} Σταυροφορίας (1096), έστησε κράτος στην Ασία και στη διαδρομή για κει λεηλάτησε την Ζάκυνθο. Το 1108, αναγκάστηκε να δεχτεί την επικυριαρχία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Τη Ζάκυνθο την πήρε ο Ρογήρος της Σικελίας. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας, Μανουήλ Α΄ Κομνηνός (1122 – 1180), πολέμησε τους Φράγκους όπου τους βρήκε κι ανέκτησε τα νησιά του Ιονίου, μαζί και τη Ζάκυνθο. Στα 1185, την πήραν Νορμανδοί και Σικελοί. Στα 1204, το νησί έπεσε στη μερίδα των Ορσίνι.

Η οικογένεια των Ορσίνι ήταν διασπαρμένη σε όλη την Ιταλία, ενώ κλάδοι της ζούσαν και έξω από αυτήν (Ορσίνι του Παρισιού, Άνχαλντ, Ρόζεμπεργκ κ.λπ.). Πέντε πάπες και τριάντα καρδινάλιοι προέρχονταν από αυτούς. Μερικοί έφεραν τον τίτλο του παλατινού (κάτι σαν ιππότης του βασιλιά). Ο παλατινός Ματθαίος Ορσίνι έγινε κόμης της Κεφαλονιάς της Ζακύνθου, έκλεισε τις ορθόδοξες επισκοπές με προτροπή του πάπα, αναγνώρισε (1209) την επικυριαρχία της Βενετίας κι έπειτα (1228) του δεσποτάτου της Ηπείρου, παντρεύτηκε την αδελφή του δεσπότη Θεόδωρου και καλά περνούσε.

Την οικογένεια των Ορσίνι έδιωξε από τη Ζάκυνθο η Φλωρεντινή φαμίλια των Τόκκων, αν και το νησί δεν τους γέμιζε το μάτι. Ούτε καν το ανέφεραν στους πομπώδεις τίτλους τους (ο Λεονάρδος Τόκκος ήταν μόνο δούκας της Λευκάδας, κόμης της Κεφαλονιάς και αυθέντης της Βόνιτσας, παρ' όλο που και η Ζάκυνθος του ανήκε). Το νησί πάντως ευημερούσε αλλ' έγινε πολλές φορές στόχος λεηλασιών από τους Τούρκους. Οι επιδρομές, η έλλειψη οποιασδήποτε προστασίας από τους ηγεμόνες και η σύντομη κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους (1479) ανάγκασαν τους κατοίκους να ξενιτευτούν. Όταν στα 1484, οι Βενετσιάνοι πήραν τη Ζάκυνθο, τη βρήκαν σχεδόν έρημη. Παρ' όλα αυτά, την είπαν Φιόρο του Λεβάντε (Λουλούδι της Ανατολής)

Οι Βενετσιάνοι χρειάζονταν το νησί ως πολεμική βάση για τις επιχειρήσεις τους στην απέναντι Πελοπόννησο. Γνωστοποίησαν ότι χάριζαν κτήματα κι έδιναν φορολογικές απαλλαγές σε όσους ήθελαν να εγκατασταθούν εκεί. Η προστασία από τον βενετσιάνικο στόλο θεωρήθηκε εξασφαλισμένη. Πολλοί έσπευσαν να εγκατασταθούν. Στην πλειοψηφία τους, πρόσφυγες από την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα που έφευγαν από το τουρκικό μαχαίρι. Αλλά και από την Ιταλία έφτασαν άποικοι.

Οι Τούρκοι φάνηκαν πολλές φορές σ' εκείνα τα μέρη. Ληλατούσαν όπου μπορούσαν κι έφευγαν καθώς οι Ζακυνθinoί τους αντιμετώπιζαν με ηρωισμό και τους νικούσαν. Ακόμα και ο τρομερός Αλγερινός πειρατής και ναύαρχος του σουλτάνου, Χαΐρεντίν Μπαρμπαρόσα (1537), αποκρούστηκε. Απέτυχε να την πάρει και ο Τουργκούτ, απέτυχε και ο Ουλούτζ Αλί που έτσι κι αλλιώς έμελλε να καταστραφεί στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571). Ισχυρά τείχη, στόλος και γενναιότητα εξασφάλισαν στους Ζακυνθινούς ειρηνικές μέρες και μεγάλη ανάπτυξη. Αυτή την εποχή έδρασε και ο Άγιος Διονύσιος ο Ζακύνθου:

Γεννήθηκε στη Ζάκυνθο το 1547 από εύπορη οικογένεια, πολύ νέος έγινε μοναχός στο μοναστήρι των Στροφάδων κι έπειτα επίσκοπος Αίγινας. Στα 1589, παραιτήθηκε, γύρισε στη Ζάκυνθο, έμεινε για λίγο προσωρινός μητροπολίτης στη χηρεύουσα μητρόπολη του νησιού κι έπειτα κλείστηκε στο μοναστήρι της Αναφωνήτριας. Πέθανε εκεί στα 1624. Το λείψανό του μεταφέρθηκε στις Στροφάδες αλλά στα 1717 έγινε ανακομιδή και εναπόθεση στη Ζάκυνθο, στον ναό που φέρει το όνομά του. Η μνήμη του τιμάται στις 24 Αυγούστου και στις 17 Δεκεμβρίου.

Αδίστακτοι κι ασύδοτοι:

Ένα διάταγμα της βενετσιάνικης αρχής επέβαλε στη Ζάκυνθο την αναγκαστική καλλιέργεια των αμπελιών. Η έμπνευση αποδείχθηκε σωστή. Οι πρώην άποικοι είδαν πλούσιες σοδιές και καλές πωλήσεις. Είδαν όμως και τ' αφεντικά να τους παίρνουν τα έσοδά τους. Τριακόσιες οικογένειες Ελλήνων αριστοκρατών προσχώρησαν στον καθολικισμό, απαρνήθηκαν την ελληνική γλώσσα, μιλούσαν μόνο βενετσιάνικα και μοίρασαν μεταξύ τους γη και ανθρώπους κι έφτιαξαν τσιφλίκια: Φέουδα που τα έστησαν με τη βία. Οι καλλιεργητές βρέθηκαν κολίγοι. Προσέφυγαν στην βενετσιάνικη αρχή που όμως ήταν προσηλωμένη στο «λίμπρο ντ' όρο», τη Χρυσή Βίβλο όπου καταγράφονταν οι ευγενείς, οι μόνοι που είχαν πολιτικά δικαιώματα. Οι Βενετσιάνοι έβλεπαν την αδικία αλλά λίγα έκαναν. Ο ιστορικός Γιάννης Κορδάτος δημοσίευσε το γράμμα ενός αγρότη που περιέγραφε τα δεινά του:

«Δίδω σας πάρτε πως αβρίσκομαι καλά μα τρώγω το ψωμί και το νερό με το ζύγι, δια το θηρίον το ανήμερο σινιόρ τσελεντίσσιμο Ευγένιο Μεγαδούκα, όπου περπατεί με τόσην φαντασίαν με ανθρώπους δέκα και με δύο τρουμπέτες... Επήγα κι έκανα την ιστάντζα (παράστασή) μου εις τον υψηλότατον πρέτζιπε (πρίγκιπα) πως να με φυλάξει απ' αυτό το

θηρίον με τον αβογαδόρο (δικηγόρο) μου και εκεί 'τανε και ο Μεγαδούκας παρών και του εκουμέταραν (επέβαλαν) ένα πενάλε (πρόστιμο) δουκάτα 15.000...».

Ο Μεγαδούκας ήταν ένας από αυτούς που κυκλοφορούσαν έχοντας συνοδεία καμιά δεκαριά φουσκωτούς κι ένα ή δυο τελάληδες να αναγγέλλουν τις υψηλότητες τους. Πλήρωσε το πρόστιμο και το εισέπραξε από τον αγρότη με τόκο.

Η ασυδοσία των αριστοκρατών έφτανε σε σημείο να αρπάζουν όποια χωριατοπούλα τους γυάλιζε και να την γλεντούν μέρες. Η Ζάκυνθος έγινε καταφύγιο επαγγελματιών δολοφόνων που προσλαμβάνονταν από τους ευγενείς αμέσως μόλις έφταναν στο νησί. Όταν στα 1797 το νησί πέρασε στους Γάλλους της Δημοκρατίας, στα υπόγεια των αρχοντόσπιτων βρέθηκαν πολλοί σκελετοί «εξαφανισμένων» Ζακυνθινών.

Ο Αντώνιος Μαρτέλαος (1755 – 1818) ήταν λόγιος της Ζακύνθου από αριστοκρατική οικογένεια αλλά δημοκρατικός. Είχε διαπρέψει ως ιεροκήρυκας, είχε μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία (πέθανε πριν από την επανάσταση) και ήταν δάσκαλος του Διονυσίου Σολωμού και του Ούγου Φώσκολου. Σε ένα ποίημά του γράφει:

«Δεν μπορεί ανθρώπου γλώσσα

να ειπεί τι συμφορές

εγεννούσαν των αρχόντων

οι κλεψιές και αδικιές.

Ανθρωπόμορφα θηρία

που λεγόσθε Χριστιανοί

στα κεφάλια σας να πέσει

όλη του Θεού η οργή».

Στα 1628, η κατάσταση είχε φτάσει στο απροχώρητο. Τη χρονιά εκείνη μαθεύτηκε ότι πειρατές της Μπαρμπαριάς οργάνωναν επιδρομή στη Ζάκυνθο. Ο Βενετσιάνος στρατηγός Πόντες συνεννοήθηκε με τον τοπικό διοικητή, Πιέρο Μαλιπιέρο, να οργανώσουν την άμυνα αλλά και να γίνει απογραφή του πληθυσμού. Ο λαός υποψιάστηκε ότι πίσω από την απογραφή κρυβόταν προσπάθεια να δημιουργηθούν λίστες επιστράτευσης. Ξεκίνησαν διαμαρτυρίες που γρήγορα μετατράπηκαν σε εξέγερση, καθώς η απογραφή έκρυβε ακόμα χειρότερα:

«Και τούτα τα κακά θέλουν οι άρχοντες, οι οποίοι πάσχουν να βάλουν τον πτωχόν λαόν εις την υποταγήν τους, ωσάν τους χωριάτες (κολίγους), και να τους έχουν δια τα βάσανά τους και τα **παρτίδα** τους, επειδή και εκείνους τους τραβούν σαν ζώα, οπού θέλουν και εις πόλεμον και εις δούλεψιν και εις πάσαν άλλην υπόθεσιν».

Το Ρεμπελιό των Ποπολάρων:

Η εξέγερση κράτησε τέσσερα χρόνια και έμεινε γνωστή με το όνομα «Το ρεμπελιό των Ποπολάρων» καθώς έτσι τιτλοφόρησε το (κοιταγμένο από τη μεριά των αρχόντων) χρονικό της ο αριστοκράτης Άγγελος Συμμάχιος που το υπέγραψε ως «Άντζελος Σουμάκης».

Οι επαναστάτες (οι Ποπολάροι) εξέλεξαν αρχηγούς τους τον Χριστόδουλο Τζίμα ή Κουτσομύτη, ράφτη στο επάγγελμα, τον Γιάννη Βοτάνη, γεωργό, τους Αντρέα και Πιέρο Δρόσιδες, τσαγκάρηδες, και τον Νικολέτο Αμπράμο, ράφτη. Οι αριστοκράτες είχαν

αρχηγούς τους Γεώργιο Χριστόδουλο Χιόνη από την Κέρκυρα αλλά κάτοικο Ζακύνθου, Τζάνετ Ρούσο, έμπορο, και Μάρκο Πιακίν, Ιταλό γεννημένο στο νησί.

Με τους Ποπολάρους ενώθηκαν και οι υπόλοιποι κάτοικοι του νησιού και κατέλαβαν την εξουσία, ενώ οι τριακόσιες φεουδαρχικές οικογένειες κλείστηκαν στα αρχοντικά τους και, τις νύχτες, έκαναν μυστικές συσκέψεις με τον τοπικό Βενετσιάνο διοικητή (πρεβεδούρο). Η απογραφή ανακλήθηκε. Οι αριστοκράτες όμως βρέθηκαν μπροστά σε νέα κατάσταση: Οι Ποπολάροι είχαν εκλέξει τέσσερις αντιπροσώπους που χειρίζονταν τις υποθέσεις τους αποκτώντας έτσι «ντε φάκτο» πολιτικά δικαιώματα. Ο νέος διοικητής, Γερόλυμος Πέμπρος, βρήκε τους αντιπροσώπους να αποτελούν παγιωμένο θεσμό. Παραπονιέται ο Συμμάχος στο Χρονικό του:

«Ετούτος ο αφέντης εκράτησε όλον τον καιρόν της κυβερνήσεώς του πλέον δια λογαριασμόν από τους ποπολάρους παρά δια τους αρχόντους».

Ο πρεβεδούρος καλούσε τους εκπροσώπους των Ποπολάρων και μαζί τους έπαιρνε αποφάσεις. Ξαφνικά, η Ζάκυνθος είχε αποκτήσει δημοκρατική διοίκηση. Οι αριστοκράτες έστειλαν ένα δικό τους στη Βενετία να παραπονεθεί. Οι Ποπολάροι το πήραν είδηση κι έστειλαν κι αυτοί άνθρωπό τους. Φυσικά και πήραν το μέρος των αριστοκρατών οι Βενετσιάνοι. Ο Βενετσιάνος Αντόνιο Τζιβράν είχε δηλώσει πως, αν κυβερνούσε αυτός, θα είχε πνίξει την εξέγερση στο αίμα. Τον έστειλαν στη Ζάκυνθο «κριτή με άπασαν εξουσίαν». Στο νησί, συνέλαβε ομήρους και εξαπέλυσε τρομοκρατία. Οι Ποπολάροι οργανώθηκαν και τον κυνήγησαν ως το πλοίο του, απειλώντας να το κάψουν. Ελευθέρωσε τους ομήρους κι απήλθε στη Βενετία. Νέος κριτής ανέλαβε ο Αντόνιο Πιζάνης. Ερεύνησε και διαπίστωσε ότι στα τέσσερα χρόνια που οι Ποπολάροι διοικούσαν, δεν είχαν διαπράξει την παραμικρή παρανομία. Έστειλε έκθεση στη Βενετία και πήρε απάντηση ότι τον διέταζαν να συλλάβει και να φυλακίσει τους αρχηγούς των ταραχοποιών.

Τους συνέλαβε. Στάλθηκαν στη Βενετία και φυλακίστηκαν. Στις φυλακές τους βρήκε ο θάνατος. Ο στρατός επέβαλε άγρια τρομοκρατία, ξεχέρσωσε τις καλλιέργειές τους, γκρέμισε τα σπίτια τους κι άφησε τα παιδιά τους στους δρόμους. Απαγορεύτηκε σε όλους να τα πλησιάσουν. Οι Ποπολάροι ξενιτεύτηκαν ή εξορίστηκαν. Για χρόνια, ο στρατός περιπολούσε στους δρόμους. Όμως η Ζάκυνθος ερήμωσε. Οι αριστοκράτες έμειναν μόνοι στην έρημη γη. Στα 1632, φύλλο δεν κουνιόταν.

Ο καιρός της Δημοκρατίας:

Στη Βενετία, θυμήθηκαν τα αρχαία κόλπα. Προνόμια δόθηκαν στους αστούς, προσκλήθηκαν οι φυγάδες να γυρίσουν πίσω, νέες σελίδες άνοιξαν στο «λίμπρο ντ' όρο», την Χρυσή Βίβλο της αριστοκρατίας. Οι τροποποιήσεις όμως που έγιναν στο διοικητικό σύστημα απλά δημιούργησαν «νέα τζάκια» που προστέθηκαν στα παλιά. Στα τέλη του ΙΗ' αιώνα, οι ιδέες της γαλλικής επανάστασης συγκλόνιζαν τη Ζάκυνθο. Η αριστοκρατία προσπάθησε να αμυνθεί με τα μέσα που πάντα χρησιμοποιούσε: Τραμπούκοι έβαλαν φωτιά κι έκαψαν το σπίτι, τις αποθήκες και τα συμβόλαια που κρατούσε ως επιχειρηματίας ο πρόξενος της Γαλλίας στο νησί, Κωνσταντίνος Γουής. Η δράση των Ποπολάρων όμως εντάθηκε. Τον Μάιο του 1797, η Βενετία είχε προσκυνήσει τον Ναπολέοντα. Σε τίποτα δεν μπορούσε να βοηθήσει τους άρχοντες των νησιών.

Ο γαλλικός στόλος έτυχε υποδοχής ελευθερωτή στη Ζάκυνθο. Με τον λαό να παραληρεί, έγινε τελετή «αποκατάστασης της δημοκρατίας», φυτεύτηκε το «δέντρο της ελευθερίας», κάηκε στην κεντρική πλατεία το «λίμπρο ντ' όρο» κι ο Σουμάκης, απόγονος εκείνου που είχε καταγράψει το «ρεμπελιό», έσπευσε να μετάσχει στις γιορτές και τα πανηγύρια. Οι άρχοντες του έβαλαν πάγο κι αποσύρθηκε. Ο ποιητής Αντώνιος Μαρτέλαος ήταν τότε 42 χρόνων. Έγραψε:

«Όθεν είσθε των Ελλήνων

παλαιά ανδρειωμένα

κόκαλα εσκορπισμένα

λάβετε τώρα πνοή,

στις φωνές της σάλπιγγός μου

απ' το μνήμα αναστηθείτε

και το Γένος μας να δείτε

εις την πρώτη του τιμή».

Οι ευγενείς αποσύρθηκαν διακριτικά στα αρχοντικά τους καθώς η κατάσταση είχε ξεφύγει από τον έλεγχό τους. Οποιαδήποτε δημόσια παρουσία τους μπορούσε να προκαλέσει αντίδραση του ερεθισμένου λαού που βρήκε ευκαιρία και ζητούσε εκδίκηση για τα δεινά αιώνων. Τα έκτροπα αποφεύχθηκαν χάρη στην ψυχραιμία μιας λαϊκής κυβέρνησης που εξέδωσε προκήρυξη, με την οποία ζητούσε αυτοσυγκράτηση και διακήρυξε ότι η ιδιοκτησία ήταν σεβαστή.

Οι Ποπολάροι θριάμβευαν αλλά οι κολίγοι ήταν δυσαρεστημένοι. Διαδήλωσή τους απαιτούσε σεβασμό και στα δικά τους δίκια. Ο Γάλλος στρατηγός Γεντιλί κατάργησε κάποιους φόρους των αγροτών κι έβγαλε διάταγμα εναντίον της τοκογλυφίας.

Οι αριστοκράτες ξεκίνησαν μυστικές επαφές με την Αυστρία, ενώ οι Ποπολάροι της Ζακύνθου έστειλαν αίτημα στον Ναπολέοντα να ανακηρύξει τα νησιά «ισότιμες επαρχίες της Γαλλίας». Με παραστάσεις τους στα λοιπά των Επτανήσων, προέτρεπαν τις εκεί λαϊκές κυβερνήσεις να πράξουν το ίδιο.

Με τη συνθήκη του Καμποφόρμιο (17 Οκτωβρίου του 1797), η Βενετία παραχωρήθηκε στους Αυστριακούς και τα Ιόνια νησιά στους Γάλλους (μαζί με τις Άρτα, Βόνιτσα και Βουθρωτό). Την 1^η Νοεμβρίου, ανακοινώθηκε ότι τα νησιά αποτελούσαν στο εξής γαλλικές επαρχίες.

Λιγότερο από τρία χρόνια αργότερα, η ρωσοτουρκική συμμαχία έδιωξε τους Γάλλους και δημιούργησε την Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων (συνθήκη της 21^{ης} Μαρτίου του 1800). Στις 18 Ιανουαρίου 1801, έγινε υποστολή των σημαιών Οθωμανικής αυτοκρατορίας και Ρωσίας και υψώθηκε η «Επτανησιακή». Στη Ζάκυνθο, ύψωσαν την βρετανική. Ο σάλος που δημιουργήθηκε, προκάλεσε διπλωματικό ζήτημα. Οι Ζακυνθinoί απλά δεν δέχονταν την επικυριαρχία του σουλτάνου και ήσαν αντίθετοι με την αρχή που εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα. Ο πρέσβης της Βρετανίας στην Κωνσταντινούπολη αποδοκίμασε την πράξη, ο σουλτάνος απειλούσε να στείλει τον στόλο εναντίον του νησιού, κανένας όμως δεν τολμούσε να κατεβάσει την αγγλική σημαία. Η συμβολική και ουσιαστική επαναστατική πράξη των Ζακυνθινών δικαιώθηκε όταν ο αντιπρόσωπος της Τουρκίας στην Κέρκυρα άρχισε να συμπεριφέρεται σαν σε ραγιάδες.

Όταν ήρθε η ώρα να αποχωρήσουν οι Ρώσοι, οι άρχοντες της Ζακύνθου άρχισαν να τους παρακαλούν να μείνουν. Οι ταξικοί αγώνες ξέσπασαν σφοδροί μετά την αναχώρησή τους. Στα 1806, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατέφευγε στη Ζάκυνθο. Στα 1807, τα Επτάνησα βρέθηκαν πάλι στην επιρροή της Γαλλίας. Όχι ως ισότιμη επαρχία αλλά ως προσαρτημένα εδάφη. Ο Ναπολέων Βοναπάρτης δεν εκπροσωπούσε πια την δημοκρατική Γαλλία αλλά τον αυτοκράτορα εαυτό του. Στα 1808, μπήκε στα σκαριά το «Ελληνοαλβανικό Βασίλειο» της Πελοποννήσου.

Το Ελληνοαλβανικό Βασίλειο:

Το οραματίστηκαν ο Θόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Αρβανίτης Αλή Φαρμάκης: Θα στηνόταν με γαλλική βοήθεια. Είχαν προηγηθεί τα γεγονότα του 1806. Τον Ιανουάριο του χρόνου εκείνου έφτασε στην Πελοπόννησο φερμάνι με εντολή να ξεκληριστούν με κάθε θυσία οι Κολοκοτρωνάιοι κι όλοι οι κλέφτες. Μια πατριαρχική συνοδική εγκύκλιος, που το συνόδευε, απειλούσε με αφορισμό όποιον με οποιονδήποτε τρόπο τους βοηθούσε. Το κολοκοτρωνέικο αριθμούσε τότε 150 οπλοφόρους. Ο καπετάνιος πρότεινε να φύγουν στη Ζάκυνθο αλλά οι σύντροφοί του αρνήθηκαν. Μάλιστα, ένα από τα αδέρφια του δήλωσε χαρακτηριστικά:

«Θέλω να με φαν τα όρνια του τόπου μου».

Ο Θόδωρος Κολοκοτρώνης πείστηκε να μείνει. Επί τρεις μήνες, ο πόλεμος με τους Τουρκαλβανούς μαινόταν με λύσσα. Οι κλέφτες, όμως, συνέχεια υποχωρούσαν. Όταν βρέθηκαν στην παραλία της Μάνης, πέρασαν στα Κύθηρα. Τον Μάιο του 1806, έφτασαν στη Ζάκυνθο. Εκεί, ο Κολοκοτρώνης συνάντησε τον αδερφοποιτό του, Αρβανίτη Αλή Φαρμάκη, που έφευγε από τα στίφη των Τουρκαλβανών του Βελή πασά, γιου του Αλή.

Σύντομα τα νησιά βρέθηκαν κάτω από γαλλική κατοχή, ενώ τα κατορθώματα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη διαδέχονταν το ένα το άλλο. Κολοκοτρώνης και Φαρμάκης σκέφτηκαν να προσφύγουν στον αυτοκράτορα και να του ζητήσουν να βοηθήσει τους υπόδουλους. Από τη Ζάκυνθο όπου βρίσκονταν, πήγαν στην Κέρκυρα, βρήκαν τον γενικό διοικητή, Δανζελότ, και του ζήτησαν να μεσολαβήσει, ώστε να κλειστεί το ραντεβού. Ο Δανζελότ αντιπρότεινε να οργανώσουν πρώτα ένα σχέδιο και αυτό να του δείξουν. Κάθισαν και δούλεψαν και οι τρεις μαζί (Δανζελότ, Κολοκοτρώνης, Φαρμάκης). Από τη συνεργασία αυτή προέκυψε το «Ελληνοαλβανικόν Βασίλειον» της Πελοποννήσου με σημαία που θα έφερε την ημισέληνο και τον σταυρό και με κυβέρνηση από δώδεκα Έλληνες και δώδεκα Τούρκους.

Η στρατιωτική επέμβαση προέβλεπε την απόβαση πεντακοσίων Γάλλων «κανονιέρηδων» ντυμένων με φουστάνελες και 5.000 Ελλήνων που υπηρετούσαν «στην γαλλική δούλευση». Μαζί τους θα συνέπρατταν και Αρβανίτες. Για τον σκοπό αυτό μάλιστα, ο Δανζελότ διέθεσε το απαραίτητο χρήμα, ώστε να στρατολογηθούν 3.000 Τσάμηδες, που συνέρευσαν στην Πάργα (οι 600 πέρασαν στη Λευκάδα). Με το που θα περνούσαν όλοι αυτοί στην Πελοπόννησο, θα ξεσηκώνονταν οι μνημόνοι, ενώ είχε συμφωνηθεί με τους Τούρκους να παραδώσουν τα φρούρια.

Η επιχείρηση θα είχε ως δήθεν στόχο την απαλλαγή της περιοχής από τα στίφη του Βελή πασά. Ο πραγματικός σκοπός θα αποκαλυπτόταν όταν η κατάσταση περνούσε στα χέρια των συνωμοτών. Για την πλήρη επιτυχία του εγχειρήματος, προβλεπόταν και εφεδρική δύναμη από 15.000 νησιώτες, που θα έμπαιναν στη μάχη, αν χρειαζόταν.

Εκείνο που αγνοούσαν ο Κολοκοτρώνης κι ο Φαρμάκης κι ίσως και ο Δανζελότ, ήταν ότι ο Ναπολέων είχε άλλα σχέδια. «Η Ελλάδα», έλεγε, «η Πελοπόννησος τουλάχιστο, πρέπει να γίνει κλήρος της ευρωπαϊκής δύναμης, που έχει κυριεύσει την Αίγυπτο», δηλαδή της Γαλλίας. Το σχέδιο του Βοναπάρτη προέβλεπε να υπάρχει ένα ανεξάρτητο βασίλειο γύρω από την Κωνσταντινούπολη, που να «μεσολαβεί» ανάμεσα στις γαλλικές κτήσεις στην Κυρίως Ελλάδα και στη Ρωσία, ώστε να αποτελεί «φραγμό» στον ρωσικό επεκτατισμό.

Έτσι κι αλλιώς, ο Φαρμάκης πέθανε το 1810, ενώ τα νησιά του Ιονίου πέρασαν στην αγγλική κατοχή και το σχέδιο αναβλήθηκε για να εγκαταλειφθεί στη συνέχεια. Ο Βρετανός αρμοστής, Τόμας Μάιτλαντ, και τουρκόφιλος ήταν και βαθιά μισέλληνας. Και η αστυνομία του ήταν έτοιμη να πατάξει κάθε ύποπτη κίνηση.

Η αναχώρηση του Κολοκοτρώ νη:

Η αγγλική παρουσία στη Ζάκυνθο δεν είχε σχέση ούτε με την παλιά βενετσιάνικη ούτε με την ρωσοτουρκική περίοδο. Δεν έπαυε όμως να είναι περίοδος ουσιαστικής κατοχής, παρ' όλο που οι Βρετανοί είχαν «εντολή προστασίας» και όχι κατάκτησης. Έτσι κι αλλιώς, η διαφορά της δικής τους ζωής από εκείνη των Πελοποννησίων, απέναντι, ήταν χτυπητή. Οι ιδέες και οι σκοποί της Φιλικής Εταιρείας βρήκαν γόνιμο έδαφος να αναπτυχθούν στο νησί. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ανήκε στα επιφανή μέλη της οργάνωσης. Έβγαζε το ψωμί του ως αξιωματικός του αγγλικού στρατού. Οι επιστολές της Φιλικής Εταιρείας τον βρήκαν έτοιμο από καιρό.

Ξημέρωνε 2 Ιανουαρίου του 1821, όταν πήδηξε σ' ένα καΐκι κι έκρυψε τον μπόγο που κουβαλούσε: άρματα, σέλα, περικεφαλαία, τρόφιμα.

Γύρισε σπίτι του αθέατος, όπως είχε φύγει. Πρωί, ζήτησε την ευχή της μάνας του. Ξεκινούσε για μια μεγάλη δουλειά, της είπε. Μεσημέρι, κουβέντιασε με τους γιους του: Να περιμένουν γράμμα του, να τον συναντήσουν. Απόγευμα, προσκύνησε στον τάφο της γυναίκας του.

Νύχτα, βγήκε και κρύφτηκε σε σπίτι φίλου του μιλημένου. Έμεινε εκεί όλη την άλλη μέρα, διαβάζοντας τα γράμματα των φιλικών και του Αλέξανδρου Υψηλάντη: Η μεγάλη ώρα πλησίαζε. Ο Παπαφλέσσας ήταν κιόλας στη Μάνη, από τα μέσα Δεκεμβρίου.

Νύχτωσε, όταν ήρθε ο νεαρός, που θα τον συντρόφευε. Βγήκαν στο δρόμο μετά τα μεσάνυχτα. Οι Άγγλοι παρακολουθούσαν τα σπίτια των φιλικών αλλά ο Κολοκοτρώνης

γνώριζε τα κατατόπια. Ξημέρωνε 4 Ιανουαρίου, όταν το καΐκι βγήκε απ' το λιμάνι. Δυο μέρες παράδερνε στην άγρια θάλασσα. Ένα πλεούμενο άγνωστο κι άσημο, που μετέφερε τον στρατηγό της επανάστασης στη Μάνη.

Το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας, όπως το είχαν προτείνει ο Παπαφλέσσας κι ο Λεβέντης, ήταν πολύ απλό: Όσο κρατούσε το κίνημα του Αλή πασά στην Ήπειρο, ο Υψηλάντης θα

σήκωνε τη σημαία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία κι ο Κολοκοτρώνης θα ξεσήκωνε

τον Μοριά.

Ήταν 6 Ιανουαρίου, όταν το καΐκι έπιασε στη Σκαρδαμούλη της Μάνης. Ο Κολοκοτρώνης κι άλλοι τέσσερις. Αρχισε μεθοδική ενημέρωση των οπλαρχηγών και των προκρίτων: Ο

ξεσηκωμός πλησίαζε. «Ημέρα Χ» η γιορτή του Ευαγγελισμού, 25 Μαρτίου.

Η οικογένεια Ρώμα:

Ο κόμης Διονύσιος Ρώμας (1771 – 1857) ήταν πενήντα χρόνων όταν το 1821 ξέσπασε η ελληνική επανάσταση. Μέλος της Φιλικής Εταιρείας, ίδρυσε στο νησί την Επιτροπή Ζακύνθου. Την πλαίσιωσαν λαός και ευγενείς. Παρ' όλη την αστυνομοκρατία του Μάιτλαντ, η δράση της επιτροπής άφησε εποχή. Χρήματα μαζεύονταν, εφόδια αγοράζονταν και το κύρος της Επιτροπής Ζακύνθου έφτασε σε τέτοιο υψηλό βαθμό αποδοχής ώστε η γνώμη του κόμη να επιβάλλεται ως νόμος.

Στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, ο Διονύσιος Ρώμας προτάθηκε για κυβερνήτης της

Ελλάδας, αν και δεν προτιμήθηκε καθώς η πλειοψηφία επέλεξε τον Ιωάννη Καποδίστρια. Τον ανακήρυξαν όμως «Μέγα πολίτη της Χώρας».

Η οικογένειά του ανέδειξε πολλούς πολιτικούς, κυρίως επί βασιλείας Γεωργίου του Α', ενώ ο από αυτούς Αλέξανδρος Ρώμας εκλέχτηκε πολλές φορές πρόεδρος της Βουλής, πήγε εθελοντής του σώματος του Γαριβάλδη στον πόλεμο του 1897 και βρέθηκε αρχηγός δικού του σώματος Γαριβαλδινών στον Βαλκανικό πόλεμο του 1912.

Ο συνονόματος του πρώτου, Διονύσιος Ρώμας, είναι ο συγγραφέας του θεατρικού έργου «Ζακυνθινή Σερενάτα» που ανέβασε το Κρατικό Θέατρο.

Ο φόβος του Διονυσίου Σολωμού:

Ο κόμης Νικόλαος Σολωμός ήταν ο τελευταίος απόγονος μιας πάμπλουτης αριστοκρατικής γενιάς. Ανήκε σε παλιά βενετσιάνικη οικογένεια που κάποτε μετανάστευσε στην Κρήτη και εξελληνίστηκε. Όταν οι Τούρκοι πήραν το νησί, η οικογένεια μετακόμισε στη Ζάκυνθο, που, όπως κι όλα τα νησιά του Ιονίου, εξαρτιόταν από τη Δημοκρατία της Βενετίας. Ο κόμης είχε υπηρέτρια κάποιαν Αγγελική Νίκλη, με την οποία απέκτησε δυο παιδιά: Τον Διονύσιο στα 1798 και τον Δημήτριο. Η Αγγελική του έμεινε πιστή ως το τέλος. Κατάκοιτος, ο κόμης δέχτηκε να την παντρευτεί και ν' αναγνωρίσει τα εξώγαμα, λίγο πριν να πεθάνει, στα 1808. Έτσι, τα παιδιά της υπηρέτριας βρέθηκαν ξαφνικά κληρονόμοι μιας τεράστιας περιουσίας κι ενός σεβαστού για την εποχή τίτλου ευγενείας.

Από τη στιγμή που η Αγγελική Νίκλη έγινε κόμισσα, αφοσιώθηκε στο μέλλον των παιδιών της κι έκανε πράξη αυτό που κάθε αριστοκράτης Επτανήσιος ονειρευόταν για τους βλαστούς του: Τα έστειλε να σπουδάσουν στην Ιταλία. Δεκάχρονος ακόμα ο Διονύσιος βρέθηκε να σπουδάζει στην Κρεμόνα, την ίδια εκείνη χρονιά της αναγνώρισής του. Συνέχισε με λατινική φιλολογία και νομικά στο πανεπιστήμιο της Παβίας και στα 1818 γύρισε στην αγγλοκρατούμενη πια Ζάκυνθο, από την οποία έλειπε έντεκα ολόκληρα χρόνια.

Λεφτά είχε, τα νομικά δεν τον ενδιέφεραν, ασχολήθηκε με την ποίηση. Έγραφε στα ιταλικά, μη έχοντας εμπιστοσύνη στα ελληνικά του. Τότε, έφτασε στο νησί, καλεσμένος από έναν άλλον αριστοκράτη, ο ήδη διάσημος Σπυριδών Τρικούπης (1788 - 1873). Ο Διονύσιος Σολωμός έτυχε να του διαβάσει μερικά από τα ποιήματα που είχε γράψει. Ο Τρικούπης τα άκουσε σκεπτικός. Ο Σολωμός ζήτησε τη γνώμη του. Ευτυχώς για τα ελληνικά γράμματα, ο Τρικούπης του απάντησε:

«Σίγουρα, μια καλή θέση σας περιμένει στον ιταλικό Παρνασσό. Όμως εκεί, οι πρώτες θέσεις είναι πιασμένες. Ο ελληνικός Παρνασσός δεν έχει ακόμη τον Δάντη του».

Ο Σολωμός διαμαρτυρήθηκε πως δεν ξέρει τη γλώσσα. Ο Τρικούπης επέμενε:

«Η γλώσσα που βυζάζατε με το μητρικό γάλα, είναι η ελληνική».

Η κουβέντα πήρε μάκρος. Η αντίσταση του ποιητή σιγά σιγά γινόταν όλο και πιο ασθενική. Τελικά, πείστηκε να μελετήσει και να προσπαθήσει να γράψει στα ελληνικά. Στα 1821, μαζί με την ελληνική επανάσταση, ένας νέος ποιητής γεννήθηκε. Ο Σολωμός έγραψε τον Λάμπρο, ένα όμορφο ποίημα, που ακολουθούσε την τεχνοτροπία και το ύφος των δημοτικών μας τραγουδιών. Ήταν η αρχή.

«Σε γνωρίζω από την κόψη»:

Στα 1823, οι Τούρκοι πολιορκήσαν για πρώτη φορά το Μεσολόγγι. Τα κανόνια βροντούσαν κι οι κανονιές ακούγονταν ως τη Ζάκυνθο. Συνεπαρμένος ο Σολωμός έγραψε στο άκουσμά τους: Κάθε ομοβροντία και μια στροφή χυμένη στο χαρτί, γοργή, λυρική, γεμάτη πατριωτισμό. Μέσα σ' ένα μήνα, τον Μάιο του 1823, είχε συνθέσει τις 158 στροφές του «Ύμνου εις την ελευθερία». Έργο μεγαλόπνοο, έκανε τον γύρο της επαναστατημένης Ελλάδας και μέσα στο 1824 μεταφράστηκε στα ιταλικά και τα γαλλικά, για να δημοσιευθεί από τον Κλοντ Φοριέλ (1872 - 1844), μαζί με τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια:

Σε γνωρίζω από την κόψη

του σπαθιού την τρομερή,

σε γνωρίζω από την όψη

που με βιά μετράει τη γη.

Στις 21 Οκτωβρίου του 1825, ο «Ύμνος εις την ελευθερία» δημοσιευόταν στο πέμπτο φύλλο της Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος. Ενθουσιασμένος ο συνθέτης Νικόλαος Μάντζαρος (1795 - 1873) μελοποίησε τις πρώτες στροφές. Στα 1864, το ελληνικό κράτος κατήργησε τον ύμνο των Βαυαρών και καθιέρωσε εθνικό ύμνο τις δυο πρώτες στροφές του ποιήματος. Όμως, ο Διονύσιος Σολωμός δεν ζούσε πια να δει τη μεγάλη τιμή που του γινόταν. Είχε πεθάνει από τον Φεβρουάριο του 1857, καθιερωμένος στη συνείδηση όλου του κόσμου ως εθνικός ποιητής της Ελλάδας.

Ο άνθρωπος που δισταζε να γράψει ελληνικά, ήταν βαθιά Έλληνας. Στους στοχασμούς του βρίσκουμε τη φράση «Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα».

Ο ίδιος έλεγε:

«Κλείσε μέσα στην ψυχή σου την Ελλάδα και θα αισθανθείς μέσα σου να λαχταρίζει κάθε είδος μεγαλείου».

Ήταν αυτός που το 1826, ενώ το Μεσολόγγι αγκομαχούσε, φώναζε:

«Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα».

Κι ήταν ο ίδιος που έγραψε τον στίχο: «Όμορφος κόσμος, ηθικός, αγγελικά πλασμένος» στο ποίημά του με τίτλο «Εις Φραγκίσκα Φραιζερ»:

Μικρός προφήτης έριξε σε κορασιά τα μάτια

και στους κρυφούς του λογισμούς, χαρά γιομάτων, είπε:

«Κι αν για τα πόδια σου, Καλή, κι αν για την κεφαλή σου,

κρίνους ο λίθος έβγανε, χρυσό στεφάνι ο ήλιος,

δώρο δεν έχουνε για σε και για το μέσα πλούτος.

Όμορφος κόσμος ηθικός αγγελικά πλασμένος!».

Το ποίημά του «Προς τον κύριο Γεώργιον δε Ρώσση, ευρισκόμενον εις την Αγγλία» ήταν γεμάτο κρυφή ειρωνεία:

«Του πατέρα σου, όταν έλθεις,

δε θα ιδείς παρά τον τάφο°

είμαι ομπρός του και σου γράφω

μέρα πρώτη του Μαγιού.

Θα σκορπίσουμε το Μάη

πάνου στ' άκακα τα στήθη,

γιατί απόψε αποκοιμήθη

εις τον ύπνο του Χριστού.

Ήταν ήσυχος κι ακίνητος

ως την ύστερη την ώρα

καθώς φαίνεται και τώρα

που τον άφησε η ψυχή.

Μόνον μια στιγμή πριν φύγει

τ' ουρανού κατά τα μέρη,

αργοκίνησε το χέρι,

ίσως για να σ' ευχηθεί».

Η δύναμή του να ζωγραφίζει με λέξεις ήταν άφταστη. Μικρό δείγμα μερικοί στίχοι του από τον «Λάμπρο»:

Και προβαίνει η Μαρία λίγη να πάρει

δροσιά στα σωθικά τα μαραμένα°

είναι νύχτα γλυκιά, και το φεγγάρι

δε βγαίνει να σκεπάσει άστρο κανένα°

περίσσια, μύρια, σ' όλη τους τη χάρη

λάμπουν άλλα μονάχα, άλλα δεμένα°

κάνουν και κείνα Ανάσταση που πέφτει

του ολόστρωτου πελάου μεσ' στον καθρέφτη.

Ο ποιητής που φοβόταν να γράψει στα ελληνικά, έγινε γλωσσοπλάστης και δημιούργησε νέες ελληνικές λέξεις, μερικές από τις οποίες στόλισαν το ποίημά του «Η Ψυχούλα»:

«Ωσάν γλυκόπνοο δροσάτο αεράκι,

μέσα σ' ανθότοπο κειο το παιδάκι,

την ύστερη έβγαλε αναπνοή

και η ψυχούλα του μες στον αέρα

γρήγορ' ανέβαινε προς τον αιθέρα

σα λιανοτρέμουλη ψύχα μικρή».

Τον τοποθέτησαν στο ίδιο βάθρο με τον Σίλερ και είπαν πως έκανε την ποίηση μουσική τέχνη και θρησκεία και πως λάτρευε έναν αιθέριο εξαγνισμένο κόσμο. Το βέβαιο είναι πως σφράγισε την επτανησιακή και την ελληνική ποίηση για δεκαετίες.

Οι σεισμοί:

Η Ζάκυνθος είναι ένα από τα πιο σεισμοπαθή νησιά της Ελλάδας. Βεβαιωμένοι είναι οι μεγάλοι σεισμοί του 1514, όταν αποσπάστηκε το νότιο μέρος του φρουρίου, των χρόνων 1554, 1592 και 1622, όταν αποσπάστηκε το Ακρωτήριο Άγιος Σώστης, του 1633, όταν αναδύθηκε η Άβυσσος, των χρόνων 1636, 1676, 1742, 1746, 1767, 1791, 1820, 1840, 1873 και 1886, όταν καταστράφηκαν και τα δυτικά παράλια της Πελοποννήσου.

Ο σεισμός της 31^{ης} Ιανουαρίου 1893 άφησε άθικτα τα τριακόσια από τα 4.500 σπίτια της πόλης της Ζακύνθου: Χίλια γκρεμίστηκαν, 2.000 έπαθαν σοβαρές ζημιές και τα υπόλοιπα ελαφρές.

Οι καταστροφικοί σεισμοί που έπληξαν το νησί στις 10 – 12 Αυγούστου του 1953, προκάλεσαν τον θάνατο 455 ανθρώπων, ενώ υπήρξαν 912 τραυματίες και 29 αγνοούμενοι. Έμειναν άστεγοι 93.152 άνθρωποι καθώς 25.323 σπίτια καταστράφηκαν και άλλα 4.217 υπέστησαν σοβαρές ζημιές.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 3.5.2010)